

Musiqi mədəniyyətimizin görkəmli nümayəndəsi

Professor Elmira Abbasova musiqişünaslıqda müəyyən dövrün rəmzi olmuşdur. O, ciddi sovet musiqişünaslıq məktəbinin, Y.I.Tyülin, L.A.Mazel, V.V.Tsukerman məktəbinin daşıyıcısı idi.

İlk dəfə məhz Elmira Abbasova Azərbaycan musiqişünaslığı üçün bir sıra mühüm problemlər - Azərbaycan muğamında folklor və professional səviyyələr haqqında, Azərbaycan muğamının mənbələri haqqında, onun təkamülünün xüsusiyyətləri haqqında, Üzeyir Hacıbəylinin yaradıcılığında simfonizm, sonata və muğam sintezi haqqında problemləri irəli sürmüşdür.

Elmira Abbasovanın Azərbaycan musiqisi və Üzeyir Hacıbəyli haqqında çıxışları və məqalələri, dərin mənalı tədqiqatları çox qiymətlidir. Bu baxımdan müəllifin 1975-ci ildə işıq üzü görmüş "Üzeyir Hacıbəyov" monoqrafiyasında dahi bəstəkarın yaradıcılığının əhəmiyyətini, onun dünya musiqi mədəniyyətindəki mövqeyinin dəqiq müəyyənləşdirilməsi diqqəti cəlb edir. Kitabda bunun inandırıcı tarixi və nəzəri dəlillərlə sübut edildiyinin şahidi oluruq.

Elmira Abbasovanın tədqiqatlarının növbəti mərhələsi "Üzeyir Hacıbəyov. Həyat və yaradıcılıq yolu" adlı kitabı oldu. Bəstəkarın 100 illiyinə həsr olunmuş bu monoqrafiya musiqi ictimaiyyəti, mütəxəssislər, o cümlədən, geniş oxucu dairəsi tərəfindən böyük maraqla qarşılandı.

Əsərlə ilk tanışlıq onu mühüm, ciddi bir tədqiqat kimi dəyərləndirməyə əsas verir. Monoqrafiyada müəllif bundan əvvəlki kitabındakı fikirlərini təkrarlamayaraq Ü.Hacıbəyli dühasının bütün cəhətlərini açmağa nail olmuşdur. Kitabda bir çox problemlərə toxunulur.

Musiqişünas E.Abbasova kitabda iri planda Ü.Hacıbəylinin sənətkar və vətəndaş, alim və ictimai xadim kimi portretini məhz yaşadığı dövrün tarixi hadisələri fonunda yaratmışdır. Kitabın əsas ideyası ilkin olaraq Şərqi bəstəkarlarının musiqisi üçün yeni yollar açan Ü.Hacıbəylinin novatorluq missiyasını əsaslandırmaqdan ibarətdir.

Ü.Hacıbəylinin böyük əhəmiyyətli, dərin mənalı və dahiyənə kəşfi olan "Leyli və Məcnun" operasında milli musiqi ənənələri ilə professional formaların qarışması üsulları üzə çıxarılmışdır.

Ü.Hacıbəylinin musiqisinin milli seçiyəsi dərin köklərə malikdir. Bu da bəstəkarın Avropa və Şərqi professional musiqisinin başlıca formalarının sintezindən yaranmış bədii forma konsepsiyasında öz təəcəssümünü tapmışdır. Bu sintezin ən yüksək məqamı "Koroğlu" operasıdır. Tədqiqatda milli spesifikasiya və opera ənənəsinə malik hər bir xarakterin dəqiq boyalarla işıqlandırılması diqqəti cəlb edir.

Azərbaycan bəstəkarlıq məktəbinin klassiki Ü. Hacıbəylinin yaradıcılığının öyrənilməsində əsas məqamların üzə çıxarılması E.Abbasovanın xidmətləridir. Onun əhatəli təhlillərə əsaslanan tədqiqatlarında dünya musiqi xəzinəsinə üzvi surətdə daxil olmuş Ü.Ha-

cıbəylinin musiqi yaradıcılığı konsepsiyası öz təsdiqini tapmışdır.

E.Abbasova müasir tefəkkür tərzinə malik tədqiqatçı olmaqla yanaşı, bu və ya digər dövrü araşdırmağa qadir alimdir. Bu baxımdan onun Azərbaycan muğamları ilə bağlı elmi işlərini də xatırlatmaq vacibdir. Muğamın qədim kökləri ilə bağlı araşdırmasında qaldırılan problemlər də çox aktualdır. Bu zaman müəllif yeni dəbdə olan anlayışlardan deyil, məhz muğam sənəti üçün yeganə düzgün sayıla bilən qaynaqlar məthumundan istifadə edir.

E.Abbasova funksional nəzəriyyəni Azərbaycan professional musiqisinin şifahi ənənələri kontekstində izahedici nəzəriyyə kimi müəyyənləşdirmişdir.

Azərbaycan lad sistemi mükəmməl və kifayət qədər möhkəm sistemdir. Təkcə ona görə deyil ki, nəzəri dərslik şəklində verilmişdir. Üzeyir Hacıbəylinin "Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları" əsərini nəzərdə tuturam. Lad sisteminin mərkəzləşdirilməsi və Azərbaycan xalq musiqisinin mövcud bütün janrlarında onun dəqiq ifadə olunması onu belə edir.

E.Abbasovanın əsərlərində lad problemləri - musiqi tipologiyalarının "lüğətini" yaradan, öz mənə yönündə sabit olan formul "işarələr", invariantlar səviyyəsində həll edilirdi.

E.Abbasova həmişə Azərbaycan xalq musiqisinin tarixini yazmağı tövsiyə edirdi. Xalq musiqisi haqqında kitablar, broşürələr, məqalələr, dissertasiyalar, diplom işləri var. Bunlarda xalq musiqisinin xüsusiyyətləri tədqiq edilir, ayrı-ayrı nümunələr təhlil olunur. Lakin Azərbaycan musiqi elmi ədəbiyyatında musiqi dilinin təkamülünü açan tədqiqat hələ ki yoxdur. E.Abbasovanın fikrincə, Azərbaycan musiqisinin tarixi "üslubların" (mərasim, mahnı, muğam və s.) təkamülü səviyyəsində, ladintonasiya dilinin genezis və təkamülü səviyyəsində öyrənilməlidir, belə ki, bu dil bilavasitə musiqi dilidir.

Musiqinin spesifik milli formalarını tədqiq edərək, E.Abbasova musiqi sənətinin universal qanunlarını formalaşdırmışdır.

E.Abbasovaya daim həqiqətə cəhd, elmi etikaya sadıqlıq xüsusiyyətləri xas idi. O, ciddi empirik material toplamış Azərbaycan musiqişünaslarının parlaq nümayəndəsi idi, bununla yanaşı, onun yaradıcılığını həmişə elmi axtarışa cəhd göstərməsi fərqləndirirdi. Onun əsərlərində faktoloji konsta-

tasiya ilə yanaşı, daim "izahedici" və proqnozlaşdırıcı paradigma çıxış edirdi. E.Abbasova tərəfindən Azərbaycan milli üslubunun davamlı xüsusiyyətləri, onun fəallığı, dinamikası, həyat qabiliyyəti, daha sonra varisliyi açılmışdır. Onun əsərlərində ənənəvi təhlil heç zaman metodoloji "ekspansiya" predmetinə çevrilmirdi.

Yaradıcılığa cəhd. Bu, əldə edilmiş və ya anadangəlmə xüsusiyyətdir? Çox güman ki, bu - mənəvi keyfiyyətdir. Eyni zamanda, sistematik, gündəlik əməyə alışmadır. Professionalıq nədən başlayır? Məsuliyyətdən, cavabdehlikdən. Bu, başlanğıcın başlanğıcıdır. Həqiqətən, yazdığı hər bir sözə məsuliyyətli münasibət E.Abbasovanın işlərini fərqləndirir. Tədqiqatçının fərdi xətti uzun sürən əməyin, şübhələrin, mətnin sonuncu işlənməsinin, ayrı-ayrı müddələrin aramsız yenidən düşünülməsinin nəticəsində yaranır. Bu da gözəldir! Təhlilə başlayarkən nəzəriyyəçi - kiçik miniatürdən nəhəng miqyaslı simfoniyayadək "bədi kəşfin" tapmacası haqqında ritorik tezi yox, yaxşı tanınan metodoloji əhəmiyyətini həmişə yadda saxlamalıdır. E.Abbasovanın bütün işlərində Azərbaycan musiqisinin bədii təsirinin ən dərin əsaslarına çatmaq cəhdi əks olunur.

E.Abbasovanın elmi maraqlarının mərkəzində Azərbaycan musiqisinin ladintonasiya əsaslarının öyrənilməsi problemi dururdu.

E.Abbasovanın elmi dilinin anlaşılabilirliyi və aydınlığı qüsuruzdur. Sırr deyil ki, bu gün Azərbaycanda incəsənətin nəzəriyyəsi "vavilon" vəziyyəti ilə bağlı müəyyən çətinliklərlə rastlaşır, azərbaycandilli mütəxəssislər rusdilliləri başa düşür və əksinə. Lakin Azərbaycan musiqi-nəzəri elmi bu gün sadəcə tərcümə elmi deyil. Bu, Şərqi və Qərbin aparıcı musiqi sistemlərinin mühüm ideyalarını və postulatlarını mənimsəyən, yenidən işləyən və sintez edən müstəqil elmi-nəzəri məktəbdir. E.Abbasovanın işlərinin Azərbaycan dilinə tərcüməsi Azərbaycan musiqişünaslığının bir çox müddələrinin dəqiqləşdirər, milli musiqi elmi üçün yaxşı məktəb olardı.

Sonda demək istəyirəm ki, Elmira Abbasova ilkin olaraq akademik işçi idi. O, uzun illər AMEA-nın Memarlıq və İncəsənət İnstitutunda işləmişdir, musiqi incəsənəti şöbəsinə rəhbərlik etmişdir. Akademiya işçisi olmaq xüsusi spesifikasiyaya, ünsiyyət "aurasına", elmə, həyata öz baxışını. Öz "şərəf kodeksinə" malik olmaq deməkdir. Biz nəzəriyyəçiləri çox şey birləşdirir: həm professional təhsil mədəniyyəti, həm formalaşmanın xüsusi mühiti və s. Bu gün biz total profanasiya dövrünü yaşayırıq. Lakin xoşbəxtlikdən elə insanlar var ki, professionallığın hüdudlarını saxlamağa və döyüşkən cəhəltə müqavimət göstərməyə malikdirlər. Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndəsi Elmira Abbasova da belələrindən biri idi.